

dü'l-ferîd, IV, 485; V, 87-89; Ebü'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Eğânî*, Beyrut, ts. (Dârü's-sekâfe), IV, 346-349; XVI, 141-143; İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk* (Amrî), XX, 148-152; Zirikî, *el-A'âm*, III, 80; A'yânü's-Şî'a, VII, 189-192; Taieb el Achèche, "Sudayf b. Maymûn", *El²* (İng.), IX, 761-762.

İSMAİL DURMUŞ

SÜFTECE

(السفجة)

Bir tür kambiyo senedini ifade eden fıkıh terimi.

Arapça **süftece** (seftece, siftece; çoğulu sefâtîc ve süftecât) kelimesinin Farsça asıllı olduğu (sefte "muhkem, pekiştirilmiş" + çîz "şey") ileri sürülmektedir. Alacağın yazılı belgeyle sağlama bağlanmasından dolayı bu adla anılmıştır. Borçlunun alacaklısına, muayyen miktarda parayı borçlanılan yerin dışındaki belli bir yerde bizzat ödeme taahhüdünü veya oradaki muhatabı olan üçüncü kişiye (ortağına, acentesine, nâibine, vekiline, borçlusuna) kayıtsız şartsız ödeme emrini içeren kıymetli evraka yahut işlemin kendisine süftece denir. Genellikle başka bir şehre giden tâcirin / yolcunun taşıma riski, zorluk veya masrafından kurtulmak için başvurduğu bir işlemdir (uygulamada aynı şehirdeki birine hitaben de süftece düzenlendiği görülmektedir; meselâ bk. Tenûhî, I, 213). Temsil ettiği hakkın türü açısından esasen para senetlerinden sayılan süftecenin bir çeşit emtia senedi olarak düzenlenebileceği görüşünü benimseyenler de vardır. Son yüzyıllarda Arapça'da süftece yerine **senedü sahb** yanında Batı dillerinden giren **bâlûsa / bûlîsa / bûlîsa / bûlîse** (poliçe) ve **kembiyâle** (kambiyo senedi) kelimeleri kullanılmaya başlanmakla birlikte Suriye, Lübnan, Cezayir ve Irak hukukunda süftece terimi hâlâ korunmaktadır. Süftece daha ziyade karz akdini temsil eden ve sağlama bağlayan bir belge ise de bazan sak gibi bir ödeme ve nâdiren tedavül aracı olarak kullanılabilir. Süfteceyi düzenleyen verilen paranın karz niteliğinde sayılması emanet hükümlerinin uygulanmaması açısından özel bir öneme sahiptir. Bu konu fıkıh kitaplarının havale, karz, sarf gibi farklı başlıkları altında incelenmiştir.

İşlem çoğu zaman paranın veya malın şehirler arası nakli sırasında karşılaşılabilecek risk, zorluk veya masraftan kurtulmak amacıyla yapıldığından süftecenin ödünç (karz) karşılığında tek taraflı yarar (bir tür ribâ getirisi) sağlayıp sağlamadığı tartışılmıştır. Böyle bir fayda doğurduğu

kanaatıyla süftecenin cevazına karşı çıkanların bir dayanağı, "Süfteceler haramdır" meâlindeki hadistir; ancak bu hadis zayıf veya mevzû olarak nitelendirilmiştir (İbn Adî, I, 267; III, 249; V, 11; İbnü'l-Hümâm, VII, 251). "Menfaat getiren her karz ribâdır" meâlindeki hadisin (Beyhakî, V, 350; Aclûnî, II, 164) sıhhati tartışılmalıysa da fıkıh doktrininde ödünç verene menfaat şartını içeren karz akdi câiz sayılmamış, yapılan ikrazdan yarar sağlanması karzın mahiyetine ve amacına aykırı görülerek "ribe'l-kurûz" diye adlandırılmıştır. Bu görüşün bir diğer delili şudur: Hz. Peygamber tarafından Hayber gelirlerinden Abdullah b. Mes'ûd'un eşi Zeyneb es-Sekafiyye'ye tahsis edilen hurma ve arpa cinsinden erzakı Âsım b. Adî yerinde teslim alıp aynı miktarı kendisine Medine'de vermeyi önermiştir; ancak teklifle ilgili kanaati sorulan Halife Ömer, nakliye bedeli kadar karşılıksız menfaat sağlanacağı gerekçesiyle söz konusu işlemi mekruh görmüştür. Süfteceyi câiz sayanların delilleri arasında sahâbe ve tâbiîn fakiherinin görüş ve uygulamaları önemli bir yer tutar. Meselâ Abdullah b. Abbas ve İbn Sîrîn süfteceyi, ödemenin başka beldede yapılmasının şart koşulmaması durumunda tecviz etmiştir. Zübeyr b. Avâm, Kûfe'deki acentesi Mus'ab b. Zübeyr'e Mekke ve Medine'den süftece keşide etmiştir. Ali b. Ebû Tâlib ve oğlu Hasan ile İbrâhim en-Nehaî'nin süftecede sakınca görmediği rivayet edilmiştir (Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî, II, 610; Abdürrezzâk es-San'ânî, VIII, 140; İbn Ebû Şeybe, IV, 358; Beyhakî, V, 352).

Süftece daha çok karz akdinden, bazan da vadeli satım, selem ve icâre akdinden doğan alacağı temsil eder. Karz söz konusu olduğunda borç doğuran akid sırasında alacaklı (mukriz) tarafından şart koşulmadığı halde onun lehine borçlunun tek taraflı transfer güvencesi sağlama amacıyla süftece düzenlemesi, deynin hadislerde övülen güzelliikle edası ve hediyeleşme kapsamında ittifakla câiz sayılmıştır. Çünkü burada alacaklının amacı borçluya, parayı (malı) karz anlaşmasının yapıldığı beldeye iade etmek zorunda kalıp kira ve tazmin yükünü de üstlenmesiyle sonuçlanabilecek bir iyilik yapmaktır. Dolayısıyla hem karzın aslı menfaatini hem de süftecenin ek yararı -âdeta karz ve hibe akidlerini kapsayacak şekilde- borçlunun olup her ikisi de ikrazın özündeki yardım amacına hizmet etmektedir. Veresiye satışlarda vade farkı İslâm hukukçularının çoğunluğunca câiz kabul edildiğine göre deyn kaynaklı süftece de ödemenin

başka bir yerde yapılması şart koşulsa dahi câizdir.

Alacaklının (mukriz) parayı veya malı, başka bir beldeye nakli sırasında doğacak masraf ve riskten kurtulmak amacıyla borçluya (mukteriz) süftece düzenlenmesi şartıyla karz olarak vermesi ise menfaat sağlayan karz çerçevesinde değerlendirilmiştir. Hanefiler'e göre yol tehlikesini savmak amacıyla süftece keşide edilmesi borç doğuran akid sırasında şart koşulmuşsa veya teamül halini almışsa tahrîmen mekruh (akid de fâsid), aksi takdirde câizdir. Onlara göre İbn Abbas'ın cevazı da başka beldede ödenmesi şart koşulmamış süfteceye mahsustur. Hasan-ı Basrî de bu işlemi menfaat sağlayan karz olarak nitelendirip hayır görmediğini belirtmiştir. Meymûn b. Ebû Şebîb'in ise bunu mekruh saydığı rivayet edilmektedir (Abdürrezzâk es-San'ânî, VIII, 140; İbn Ebû Şeybe, IV, 358-359). Abdullah b. Abbas'ın toplam ağırlıkları aynı olmak üzere ödemenin farklı cinsten dirhemlerle yapılabileceğine cevaz verdiği rivayeti de vardır (Beyhakî, V, 352). Halbuki ödeme farklı cinsten yapıldığında süftece işlemi, taraflardan birinin aldığı paranın karşılığını farklı yerde ve zamanda ödediği bir sarf muamelesine dönüşeceğinden câiz olmaz (bk. SARF).

Şâfiî ve Zâhirîler, yol tehlikesinden kurtulmayı ivazsız fazlalık özelliği taşıyan ve ribâ kapsamına giren bir menfaat saydıkları için akid sırasında başka bir yerde ödemenin şart koşulduğu süfteceyi haram, akdi ise bâtil kabul etmiştir. İmam Mâlik'in şart koşulmaksızın düzenlenen süfteceye cevaz verdiği, fakat âdet haline gelmişse kerih gördüğü bildirilmektedir. Mâlikîler'e göre yol güvenliği riski varsa zaruretten süftece düzenlenebilir. Alacaklının gideceği yere ulaştıran bütün yollarda can ve mal tehlikesi mevcutsa bu ikisinin muhafazasındaki maslahat menfaat sağlayan karzın zararını önceleyeceğinden özellikle nakli güç aylar için süftece düzenlenmesi mendup, hatta vâcib olur. Ayrıca onlara göre işlemden sadece borçlunun yararlanması durumunda süftece düzenlenmesi câizdir. Mâlikîler'den İbn Abdülhakem ve Hanbelîler transfer masrafı olmadığı takdirde süfteceye cevaz vermiştir. Ahmed b. Hanbel'den gelen başka bir rivayete dayanan İbn Kudâme, Takıyyüddin İbn Teymiyye ve İbn Kayyim el-Cevziyye mutlak cevaz görüşünü tercih etmiştir. Çünkü iki tarafın da süftece işleminde menfaati vardır; yani borçlu (mukteriz) dahi karzın aslı menfaatine ilâveten karz bedelini başka

bir beldedeki malından ödeme avantajı kazanır; aksi takdirde tediye için oradaki malını bulunduğu yere nakil masraf ve riskini üstlenecektir. Borçlunun elde ettiği bu ikinci yarar alacaklının (mukriz) karz bedelini başka beldeye hem masrafsız hem de garantili şekilde nakletme menfaatine karşılık gelir. Süftecede malın itlâfını yasaklayan hadislere de uygunluk vardır. İslâm hukuk doktrininde kimseye zarar vermeyen maslahatlar meşrûdur ve hakkında yasaklayıcı bir nas bulunmaması sebebiyle aslî ibâha hükmü uygulanır.

Süftece, alacaklının alacağı tahsili için borçlu tarafından üçüncü bir kişiye havale edilmesi veya bir başka yaklaşıma göre alacaklının muhtemel yol riskini sanki borçluya havale ediyor gibi olması bakımından havaleye benzetilmektedir. Bu yönüyle şu üç taraf arasında ilişki doğar: Süfteceyi düzenleyen (keşideci, sahip), süftece kendi nam ve hesabına düzenlenen veya üzerinde tasarruf hakkı bulunan (lehdar, müstefid) ve asıl borçlu olarak bedeli ödeyecek kimse (muhatap, meshûb aleyh). Ancak İslâm hukukunda süftece ile havale arasında bazı farklar vardır. 1. Havale işleminde transferi yapılan borcun normalde önceden olduğu farzedilirken süftece işleminde karz özellikle süftece hazırlanması amacıyla oluşturulmaktadır. 2. Süftecede en azından nazariyede karz belde-den beldeye, havalede borç zimmetten zimmete nakledilir. 3. Süftecede sadece borçlu (mukteriz) teberru kabildinden veya iki taraf karşılıklı olarak ek yarar elde edebilir, halbuki muhatap açısından sırf zarar içeren ivazsız bir işlem sayılan havalede lehdar keşideciden havaleyi kabul mukabilinde bir bedel isteyemez. 4. Havalede -muhatap umumiyetle borçludan daha varlıklı olduğundan- kabulünde teberru unsuru mevcutken süftece için böyle bir genelleme yapılamaz. 5. Havalede üç taraf varken süftecede keşideci ile muhatapın aynı olduğu durumlarda fiilen iki taraf bulunmaktadır. 6. Süftecenin aksine havalede yol güvenliği unsuru başlıca endişeyi oluşturmaz.

Hanefîler'e göre muhatap ödemedenden önce süftecenin geçerli, ibraz edenin de yetkili olup olmadığına incelemeli, ayrıca lehdardan ibranâme istemelidir (örnek bir ibranâme için bk. Tahâvî, II, 563). Muhatapın süftece bedelini ödeme mecburiyetine dair farklı görüşler vardır. Ebû Yûsuf'a göre muhatap kendisine getirilen süfteceyi inceledikten sonra kabul ederse asıl borçlu konumuna geçeceğinden ödeme taahhüdünde bulunsun bulunmasını üze-

rinde yazılan bedeli eda yükümlülüğü altına girer. Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî ise muhatapın ödeme taahhüdünün aslî borçlu mükellefiyeti doğuran sahih bir hukukî üstlenme olduğu kanaatindeydi ki mezhepte mutemet görüş budur. Yazılı akidlerde kabul beyanının icap beyanı taşıyan belgenin muhataba sunulduğu mecliste gerçekleşmesi akdin geçerliliği için şart koşulmuştur. Muhatap ödemedenden imtina ederse keşidecinin yükümlülüğü bâkidir.

Süftece, ana unsurlarında eksiklik bulunması veya keşidecinin ödemedenden mennetmesi (ödememe tâlimatı vermesi) durumunda muhatap tarafından ödenmeyebilir. Ancak Ebû Bekir Muhammed b. Fazl'a göre keşidecinin eciri konumundaki bir muhatap süfteceyi kabul ederek bedelini kısmen ödeyip kalanı için de asıl borçlu olarak -sözlü ikrarının veya şahitlerin eşlik ettiği- yazılı ödeme taahhüdünde bulunduğundan sonra kendisine keşideciden o süfteceyi kabul etmemesi, ettiyse de ödemedenden geri vermesi yönünde bir tâlimat gelmişse muhatap, lehdarın daha önce süftece bedelini keşideciye ödemiş olması durumunda bakiyesini tediye kaçınabilir (ancak edasını gerçekleştirdiği miktarı geri alamaz), aksi takdirde kaçınamaz. Ancak muhatap ödeme taahhüdünde bulunmamışsa her iki durumda da tediye kaçınabilir. Eğer muhatap keşideciye borçluluğunu veya lehdarın keşideciden alacaklılığını ikrar eden bir tüccar olarak süfteceyi kabul etmiş ve bedelini kısmen ödeyip kalanı için de asıl borçlu olarak yazılı ödeme taahhüdünde bulunmuşsa bakiyeyi ödemeye zorlanır. Lehdar muhatapın süfteceyi tediye taahhüdünde bulunduğunu savunurken muhatap onun kendisinden böyle bir alacağı olmadığını söylese, fakat ödemeyi üstlenmediğini belirtmese muhataptan lehdara iddia edilen sebeple söz konusu bedeli borçlanmadığına dair yemin etmesi istenebilir. Şâfiîler'e göre muhatap icap beyanı taşıyan süfteceyi sözlü veya yazılı şekilde kabul edebilir. Muhatap süftecenin sahte olmadığından eminse ödemeye yükümlüdür. Fıkıh Akademisi'nin 1995 yılında aldığı bir kararda karşılıksız yapılan havalenin Hanefîler'ce mutlak havale, diğer üç mezhep tarafından süftece olarak nitelendirildiği, karşılıklı havalenin ise -keşideci kamuya açık hizmet veriyorsa- ücretli vekâlet sayıldığı ve ecir-i müşterek konumundaki keşidecinin ilgili meblağı tazminle yükümlü olacağı belirtilmiştir (*Mecelletü'l-Mecma'i'l-fıkhi'l-İslâmî*, IX/1 [1996], s. 370).

Modern poliçe ile süftece arasındaki başlıca farklar şunlardır: Poliçenin bu sıfatı alabilmesi için üzerinde "poliçe" kaydının bulunması gerekir. Poliçe bir belde-nde farklı bir beldeye keşide edilmek zorunda değildir. Süftecede borçlanılan ve ödeme yapılan paraların cinsinin aynı olması şart koşulmuşken poliçede böyle bir zorunluluk yoktur. Poliçede tediyesi emredilen şeyin nakit olması şarttır. Poliçeyi düzenleyen komisyon alabilir. Poliçe hamiline düzenlenemez.

Süftecede genellikle şu kayıtlar bulunurdu: Muayyen bedel; keşidecinin, muhatapın ve lehdarın adları; düzenlenme yeri ve tarihi; ödeme yeri ve vadesiyle belgenin için düzenlendiğini gösteren bedel kaydı. Muhtemelen rü'yete dayalı kamerî takvim uygulamasında her ayın başlangıcının ve uzunluğunun önceden öngörülmesi imkânı olduğundan süftecenin ödeme zamanı, tarihlendirme yerine genellikle keşide gününden muayyen bir müddet sonrasına vadelenendirme şeklinde gösterilirdi; vadesi belirtilmemişse tediye ibrazında yapılırdı.

Süftecenin ekonomiye katkısı sermayeyi oldukça likit ve uluslararası ölçüde hareketli hale getirmesidir. Ancak hakkındaki fikhî değerlendirmelerden ve uygulamaya ilişkin rivayetlerden anlaşıldığı üzere süftecelerin tedavül kabiliyeti çoğunlukla nama (bazan hamiline) düzenlendikleri için sakka nisbetle çok düşük kalmıştır; nitekim günümüzün nama yazılı poliçeleri de sürümünü en az ve zor olan kıymetli evraklardaki örneklerden anlaşıldığı gibi süfteceler, özellikle sürekli ve doğrudan irtibat halindeki yerler arasında olmak kaydıyla uzun mesafelere gönderilebiliyordu (Goitein, I, 244; ayrıca Endülüs'ten Irak'a keşide edilen bir süftece için bk. Serrâc, s. 10). Bazan süfteceler özel ulaklarla gönderilirdi. Abbâsîler devrinde mahallî beytûlmâllerden merkezî hazineye yapılan ödemeler için süftece kullanılıyordu. Meselâ Ahmed b. Tolun'un 875-879 yılları arasında Mısır'dan Abbâsî Halifesi Mu'temid-Allellah'a gönderdiği süftecelerin değerini 2.200.000 dinarı buluyordu. Yine Hûzistan, Suriye ve Mısır vergileri gibi büyük meblağlar Bağdat'a süftece aracılığıyla aktarılıyordu. Kâsım b. Dînâr ve Ahmed b. Muhammed b. Rüstem vezirlikten azledilmeden önce Ali b. İsmâ'îl-Cerrâh'a 600.000 dirhemlik süftece keşide etmişti. Ebû Abdullah el-Berîdî vezirliğe tayin edilen İbn Mukle'ye Ahvaz'dan 300.000 dinarlık süftece göndermişti. Mu'tazîd-Billâh

da Kâbe ve civarının bakım ve onarım işle-ri için Bağdat'tan Mekke'ye yaptırdığı para transferlerinin bir kısmı için süftece düzenletmişti. Cehbezler para havalesi yanında takas işlerinde de aracılık yapıyor ve bu iş için süftece tanzim ediyordu. Tüccar da Irak içinde bir şehirden diğerine, Mısır'dan ve Endülüs'ten Irak'a, Irak'tan Mısır'a süftece keşide ediyordu.

Çeşitli ferdî işlemlerde de süftecenin kullanıldığı anlaşılmaktadır. Meselâ ihtiyaç sahibi biri Diyarrebâ Emlîri Abbas b. Amr el-Ganevî'den çevredeki bir başka emîre hitaben 500 dinarlık süftece almış, muhatap bedeli ödemekten kaçınmış, ancak kurduğu mezâlîm meclisine başvurup leh-dara ödemeyi yapmak zorunda kalmıştı. Bir kadın uzun süre ortadan kaybolan eşinden 200 dinarlık bir süftece almıştı. Dine-ver'de vefat eden birinin Bağdat'taki amcazadesine olan vasiyeti, terikesinin bir kısmı satılarak düzenlenen 700 küsur dinarlık bir süftece aracılığıyla ödenmişti. Hatta ilk dönem süftelerinden Ali b. Sehl, mu-tasavvıf arkadaşı Amr b. Osman el-Mek-kî'ye olan 30.000 dirhemlik borcu için İsfahan'dan Mekke'ye süftece keşide etmişti (Muhammed b. Hüseyin es-Sülemî, I, 187). Memurlara rüşvetin bile süftece aracılığıyla ödendiğine dair örneklerle rastlanmaktadır.

Doktrinindeki yasağa rağmen cehbez ve sarraflara hem süftece düzenleme (bazı örnekler için bk. Goitein, I, 243-244) hem de iskonto etme karşılığında belli bir komisyon ödendiğini gösteren çeşitli örnekler vardır. Meselâ 301 (913) yılında Vezir Ali b. İsâ İbnü'l-Cerrâh devletin vergi alacaklarının iskontosu için cehbezlere altmışta bir veriyordu (Tenûhî, VIII, 41; Hilâl b. Muhassin es-Sâbî, s. 50). Geniza evrakı da yahudiler arasındaki uygulamada süftece düzenlenmesinden ücret alınabildiğini, muhatapın tediyeyi reddedebildiğini ve geç ödeme sebebiyle gecikme cezası vermek zorunda kalabildiğini, süftecelerin ciro edilerek ödemelerde kullanılabildiğini göstermektedir (Goitein, I, 241, 243, 244). Süftece bedellerinin bazan muhatapın sıkışıklığı, bazan da lehdarın ihtiyacı sebebiyle kısmen veya peyderpey ödendiği de olmuştur. Nitekim Basra'daki bir uncuya ibraz edilen vadeli bir süftecenin bedeli lehdarı tarafından her gün ihtiyacına yetecek miktarda taksitler halinde alınmıştı (Tenûhî, VIII, 222). Süftecenin "sak" anlamında kullanıldığı da görülmektedir; meselâ 737 (1337) yılında Mısır'da Memlûk Sultanı el-Melikü'n-Nâsir Muhammed b. Kalavun zamanında hükümet tarafından

tüccara malları karşılığında süftece verilmiştir (Makrîzî, V, 420). Süftecelerin günümüzdeki seyahat çeklerine benzer işlev gördüklerine dair örnekler de vardır (meselâ bir kişi, yanına yekünü 5000 dinarlık süftecelerinden başka bir şey almaksızın rehber ve iki köle eşliğinde Bağdat yolculuğuna çıkmıştır; bk. Tenûhî, I, 215; süfteceye dair ayrıca bk. HAVÂLE; SAK).

BİBLİYOGRAFYA :

Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî, *el-Hüccce 'alâ ehli'l-Medine* (nşr. Seyyid Mehdi Hasan el-Kilânî), Beyrut 1403, II, 609-610; Abdürrezzâk es-San'ânî, *el-Muşannef* (nşr. Habîbürrahman el-A'zamî), Beyrut 1403/1983, VIII, 140; İbn Ebû Şeybe, *el-Muşannef* (nşr. Kemâl Yûsuf el-Hût), Beyrut 1409/1989, IV, 358-359; Sahnûn, *el-Müdevvene*, IV, 135; Ezrakî, *Ahbaru Mekke* (Melhas), II, 112; Tahâvî, *eş-Şürûtü's-şâgîre* (nşr. Ruhi Özcan), [basıkı yeri ve tarihi yok], II, 563-564; İbn Adî, *el-Kâmil fi du'afâ'i'r-ricâl* (nşr. Yahyâ Muhtâr Gazzâvî), Beyrut 1409/1988, I, 267; III, 249; V, 11; Ebû Ali et-Tenûhî, *Nişvârü'l-muâhâdara* (nşr. Abbûd eş-Şâlecî), Kahire 1391-93/1971-73, I, 213, 215, 216; VIII, 41, 222; Muhammed b. Hüseyin es-Sülemî, *Tabakâtü's-şüfiyye* (nşr. Mustafa Abdülkâdir Atâ), Beyrut 1419/1998, I, 187; İbn Miskeveyh, *Tecâribü'l-ümmen*, I, 23, 43, 146, 150, 187, 350; III, 440; Hilâl b. Muhassin es-Sâbî, *el-Vüzerâ'* (nşr. Hasan ez-Zeyn), Beyrut 1990, s. 50, 57, 155; Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, Haydarâbâd 1344, V, 350, 352; Ebû İshak eş-Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, Beyrut, ts. (Dârü'l-fikr), I, 304; Serahsî, *el-Mebisût*, IV, 3; XIV, 35, 37; Ca'fer b. Ahmed es-Serrâc, *Meşâri'u'l-uşşâk*, İstanbul 1302, s. 10; Kâsânî, *Bedâ'i's*, VI, 92; VII, 395-396; Kâdîhan, *el-Fetâvâ* (*el-Fetâvâ'l-Hindiyeye* içinde), III, 71-72; Muvaffakuddin İbn Kudâme, *el-Muğni*, Beyrut 1405, IV, 211-213; Şehâbeddin el-Karâfî, *ez-Zahîre* (nşr. Muhammed Haccî), Beyrut 1994, V, 291, 293; İbn Teymiyye, *Mecmû'ü fetâvâ*, XX, 515; XXIX, 455-456, 530-531, 534; İbn Kayyim el-Cevziyye, *İ'lâmü'l-muvakkafîn* (nşr. Tâhâ Abdürrâuf Sa'd), Beyrut 1973, II, 11; Cündî, *Muhtasarü'l-Allâme Halil fi fikhil-İmâm Mâlik* (nşr. Ahmed Ali Harekât), Beyrut 1415/1995, s. 197; Makrîzî, *es-Sülûk* (Ziyâde), V, 420; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-kâdir*, VII, 250-251; Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklîl*, Beyrut 1398, IV, 547-548; Süyûtî, *el-Eşbâh ve'n-nezâ'ir*, Kahire 1378/1959, s. 311; *el-Fetâvâ'l-Hindiyeye*, III, 294-295; Muhammed b. Abdullah el-Haraşî, *Şerhu Muhtasarı Halil*, Bulak 1318, V, 231-232; Acîlünî, *Keşfü'l-hafâ'* (nşr. Ahmed el-Kalâş), Beyrut 1405, II, 164; Derdir, *eş-Şerhu'l-kebir* (Desûkî, *Hâşiye 'ale's-Şerhi'l-kebir* içinde), Beyrut, ts. (Dârü'l-fikr), III, 225-226; İbn Âbidin, *Reddül-muhtâr*, V, 166, 350; W. J. Fischel, *Jews in the Economic and Political Life of Mediaeval Islam*, London 1937, s. 17-25; J. Schacht, *An Introduction to Islamic Law*, Oxford 1964, s. 78, 149; S. D. Goitein, *A Mediterranean Society: Economic Foundations*, Berkeley 1967, I, 241-245; Abdülazîz ed-Dürî, *Târîhu'l-İrâkî'l-İktisâdî fi'l-karnî'r-râbî'i'l-hicrî*, Beyrut 1974, s. 168-169; Halil Sahillioğlu, "Bursa Kadı Sicillerinde İç ve Dış Ödemeler Aracı Olarak "Kitâbü'l-Kadı" ve "Süftece"ler", *Türkiye İktisat Tarihi Semineri* (haz. Osman Okyar – H. Ünal Nalbantoğlu), Ankara 1975, s. 103-141; E. Ashtor, "Banking Instruments between the Muslim East and

the Christian West", *East-West Trade in the Medieval Mediterranean* (ed. Benjamin Z. Kedar), London 1986, I. makale, s. 553-573; Abdülkâdir Bedrân, *Ravzâtü'l-ervâh* (nşr. Muhammed b. Nâsir el-Acemî), Beyrut 1417/1996, s. 43-45; S. M. Imamuddin, "Bayt al-Mal and Banks in the Medieval Muslim World", *JC*, XXXIV/1 (1960), s. 29-30; XXXV/1 (1961), s. 12-20; Nezih Kemâl Hammâd, "et-Taşarruf fi'd-deyn fi'l-fikhil-İslâmî", *Câmi'atü'l-İmâmî'l-kurâ Mecelletü Külliyyeti's-Şerî'a ve'd-dîrâsâti'l-İslâmiyye*, VI, Mekke 1402-1403, s. 78-88; Refik el-Misrî, "es-Süftece miftâh min mefâtihü fehmî'r-ribâ fi'l-İslâm (el-Cedid fi fikhî's-süftece)", *Mecelletü ebhâşî'l-İktisâdî'l-İslâmî*, II/1, Cidde 1404/1984, s. 110-125; *Mecelletü'l-Mecma'i'l-fikhil-İslâmî*, IX/1, Cidde 1417/1996, s. 370.

CENGİZ KALLEK

SÜFYÂN b. AVF

(سفيان بن عوف)

Süfyân b. Avf
b. Mugaffel el-Ezdi el-Gamidî
(ö. 52/672)

Muâviye b. Ebû Süfyân'ın
en gözde kumandanlarından biri.

Ezd kabilesinin Benî Gâmid koluna mensup olup Humusludur. İbn Hacer el-Askalânî Gâmidî'nin yanı sıra Eslernî nisbesiyle de anıldığını bildirmektedir (*el-İşâbe*, III, 126). Kaynaklarda Süfyân'ın hayatına dair tesbit edilebilene en erken bilgi, Hz. Ebû Bekir'in halifeliği döneminde 13 (634) yılında Ebû Ubeyde b. Cerrâh kumandasında Suriye fetihlerine katıldığına dairdir (Taberî, III, 387). Süfyân'ın bu ilk orduda yer alıp almadığı kesin olmamakla birlikte Dimaşk'ın fethine iştirak ettiği ve halifeliği döneminde Dimaşk'a gelen Hz. Ömer'e Ebû Ubeyde'nin Süfyân b. Avf vasıtasıyla Humus'tan bir mektup gönderdiği bilinmektedir (İbn Asâkir, XXI, 347-348). Süfyân, Hz. Osman zamanında Muâviye b. Ebû Süfyân kumandasında gerçekleşen Kıbrıs fethinde de (28/648-49) bir birliğin kumandanı olarak görev yaptı (Taberî, IV, 261; İbnü'l-Esir, III, 97). Muâviye 39 (659) yılında 6000 kişilik bir kuvvetle Süfyân'ı Hit'e baskına gönderdi ve oradan Enbâr ve Medâin'e geçmesini istedi. Hit'e gelen Süfyân'ın karşısına kimse çıkmayınca Enbâr'a hareket etti, burada sayıca az olan Hz. Ali'nin kuvvetlerini yendi, kumandanları Eşres b. Hassân el-Bekrî'yi öldürdü ve şehrin bütün zenginliklerini Muâviye'ye götürdü (Belâzûrî, *Ensâb*, III, 201; Taberî, V, 134).

Süfyân b. Avf, Muâviye b. Ebû Süfyân'ın Suriye valiliği ve halifeliği döneminde Anadolu'ya gönderilen çeşitli birliklerin kumandanlığını üstlendi. Genellikle Anadolu'ya ya-